

Geografia wyborcza województwa podlaskiego w kontekście wyborów samorządowych

Abstrakt

Artykuł prezentuje analizę geografii politycznej województwa podlaskiego, przeprowadzoną w oparciu o wyniki głosowań z wyborów samorządowych i parlamentarnych. Podlasie, jako region wyjątkowo zróżnicowany pod względem społecznym, można podzielić na kilka subregionów o odmiennym profilu zachowań wyborczych. Są to: lewicowy południowy wschód województwa; umiarkowanie lewicowa, sprzyjająca ludowcom Suwalszczyzna; liberalny Białystok; oraz Białostoczczyzna wraz z Ziemią Łomżyńską, obszar dominacji prawicy.

1. Wstęp.

Celem niniejszego artykułu jest analiza geografii politycznej województwa podlaskiego. W szczególności przedmiotem zainteresowania jest rozkład poparcia poszczególnych partii politycznych i dominacji określonych orientacji światopoglądowych. Mozaikowa, wielokulturowa społeczność współczesnego Podlasia czyni zeń region wyjątkowy. Ze względu na graniczne położenie, a także w wyniku połączenia w jednym województwie kilku historycznie odrębnych obszarów, Podlasie jest doskonałym przykładem regionu podzielonego na radykalnie różniące się od siebie fragmenty. Różnorodność postaw politycznych mieszkańców województwa odbija się oczywiście na ich zachowaniach wyborczych.

Geografia polityczna to punkt styczny różnych dziedzin nauki. Zachodzą tu na siebie obszary zainteresowań politologii, socjologii i geografii. Subdyscypliną geografii politycznej jest geografia wyborcza, której zainteresowania badawcze zawężone są do fenomenu wyborów. Geografia wyborcza zajmuje się nie tylko geografiami głosowań (rozkładem poparcia), ale też analizą skutków i konsekwencji przestrzennego zróżnicowania zachowań wyborczych, oraz mechanizmami wpływającymi na różnego typu deformacje wyborcze. Z. Rykiel zwraca uwagę, że niezbędne jest w szczególności uwzględnienie takich elementów systemu wyborczego, jak formuła wyborcza (większościowa, proporcjonalna), metodę przeliczania wyniku głosowania na wynik wyborów, oraz kształt i granice okręgów wyborczych¹.

W dalszej części pracy opis i analiza rozkładu zachowań wyborczych Podlasiaków zostanie dokonana przy wykorzystaniu wyników głosowań w wyborach. Przede wszystkim wykorzystane zostaną wyniki ostatnich wyborów do sejmiku województwa podlaskiego z 21 listopada 2010 roku, jako najświeższe i bezpośrednio dotyczące wspólnoty samorządowej na poziomie województwa. Zostaną one jednak porównane do wyników innych wyborów, również parlamentarnych, co pozwoli dostrzec specyfikę wyborów samorządowych. Wybory do samorządów szczebla lokalnego (gminy i powiatu) dowodzą, że im niższy poziom samorządu, tym mniejsze znaczenie mają szyldy ogólnopolskich partii. W wyborach do rad gminnych praktycznie nie biorą udziału komitety PiS, PO i SLD. W wyborach do rad powiatów uczestniczą zarówno komitety partyjne, jak i lokalne.

Polski system wyborczy określa Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 roku Kodeks Wyborczy. Zarówno w wyborach do Sejmu RP, jak i w wyborach do sejmików województw, mamy do czynienia z systemem proporcjonalnym, z 5% progiem wyborczym w skali całego województwa i zastosowaniem formuły d'Hondta przy obliczaniu wyniku. Metoda ta modyfikuje proporcjonalny podział mandatów na korzyść komitetów, które uzyskały najlepsze wyniki, jednak to zjawisko nie jest tak silne jak w przypadku zastosowania ordynacji większościowej (przykładem tej ostatniej jest procedura wyborów do Senatu RP). Niedawno uchwalony Kodeks wyborczy nie wprowadził istotnych modyfikacji w porównaniu do obowiązujących wcześniej regulacji dotyczących wyborów do sejmików. Na potrzeby wyborów do sejmiku województwo podlaskie podzielone jest na pięć okręgów wyborczych. Pierwszy obejmuje stolicę regionu, miasto Białystok (7 mandatów w okręgu). Drugi, który można nazwać północnym, powiaty augustowski, suwalski, sejneński i

¹ Z. Rykiel, *Geografia wyborcza w Polsce*, „Czasopismo Geograficzne” 2004, nr. 4, ss. 276-280.

Suwałki jako miasto na prawach powiatu (5 mandatów). Okręg trzeci obejmuje większą część dawnego województwa łomżyńskiego, powiaty kolneński, grajewski, łomżyński, i samą Łomżę (5 mandatów). W czwartym okręgu znajdują się powiaty z południa województwa: wysokomazowiecki, zambrowski, siemiatycki i bielski (5 mandatów). Ostatni, piąty okręg obejmuje powiat białostocki (ziemski), hajnowski, sokólski i moniecki (8 mandatów). Powyższy podział został ustalony w 1998 roku (wtedy uchwalono ustawę o samorządzie wojewódzkim) przed pierwszymi wyborami w 1999 roku².

W rozmaity sposób można skategoryzować rodziny ideologiczne partii. Niemiec Klaus von Beyme wyróżnia następujące ich rodzaje: partie liberalne i radykalne, partie konserwatywne, partie chłopskie, partie socjaldemokratyczne i socjalistyczne, partie komunistyczne, partie regionalne i etniczne, partie skrajnie prawicowe, oraz partie ekologiczne. Ryszard Herbut wymienił z kolei następujące typy partii: socjalistyczne, komunistyczne, lewicowe partie socjalistyczne, wyznaniowe, agrarne, liberalne, konserwatywne, ultrapravicowe, oraz ekologiczne. Klasyfikacje te są użyteczne gdy idzie o dokładne skatalogowanie partii politycznych według kryterium ideologicznego. Wielu badaczy wybiera krótsze warianty enumeracji, ograniczając się, np. do 4 typów: narodowo-konserwatywnego, socjaldemokratycznego, populistycznego i liberalnego (tak np. Jacek Raciborski). W niniejszym artykule przyjmuje się jeszcze prostszą klasyfikację, zaproponowaną przez Adama Jamroza, który wymienia trzy stereotypy doktrynalne: konserwatywny, socjaldemokratyczny i liberalny. Chociaż nie wszystkie partie polityczne można zaklasyfikować do jednego z tych trzech typów, takie uproszczone ujęcie pozwala z większą przejrzystością zaprezentować poglądy wyborców. W dość prosty sposób można też odnieść trzy wymienione stereotypy doktrynalne do klasycznego podziału na lewicę i prawicę. Tą pierwszą najdokładniej reprezentuje opcja socjaldemokratyczna, drugą – konserwatyzm. Liberalizm, jako doktryna polityczna, fundowany był na postawie kontestatorskiej, opozycyjnej wobec tradycyjnych form ładu politycznego, ale przesunął się „optycznie” w prawą stronę w związku z konfrontacją z młodszą doktryną socjalistyczną. W konsekwencji liberalizm bywa klasyfikowany jako centrum, lub nawet centroprawica, chociaż fundamentalne założenia antropologiczne zbliżają go raczej do klasycznie rozumianej lewicy. W pewnym uproszczeniu, odwołującym się jeszcze bardziej do stereotypów wyborców niż faktycznych programów partyjnych, na współczesnej scenie partyjnej w Polsce tym trzem typom odpowiadają, kolejno, Sojusz Lewicy Demokratycznej, Prawo i Sprawiedliwość, oraz Platforma Obywatelska. Czwarta duża partia polityczna, Polskie Stronnictwo Ludowe, trudno zaklasyfikować jednoznacznie do konkretnej orientacji światopoglądowej³. Partia ta stara się reprezentować rolników jako grupę społeczną wyróżnioną na podstawie zawodu i miejsca zamieszkania. Stara się przy tym akcentować neutralność w sporach ideologicznych między lewicą a prawicą. W praktyce, ponieważ partia Waldemara Pawlaka deklaruje przywiązanie do tradycyjnych wartości i solidaryzm społeczny, najbliższej PSL pod względem programowym znajduje się PiS. Mimo to zdobywa poparcie również na terenach zdominowanych przez lewicę, np. w powiecie hajnowskim. Wiąże się to z faktem, że PSL jest ostatnią silną partią klasową w Europie. Jako taka, znajduje się, w pewnym stopniu, „ponad” sporami lewicy i prawicy, wyborcom kojarzy się raczej z branżą, niż doktryną polityczną. Warto też pamiętać, że PSL to największa partia w Polsce – według własnych źródeł liczy ok. 130 tys. członków, czyli dużo więcej, niż PiS i PO razem wzięte. Dzięki temu, oraz dobrze rozbudowanej strukturze organizacyjnej, ludowcy w bardzo spersonalizowanych wyborach samorządowych są w stanie osiągać znacząco lepsze wyniki niż w wyborach parlamentarnych.

² Warto w Tym miejscu przypomnieć, że rządzącej wówczas prawicy przeciwnicy polityczni zarzucali tzw. gerrymanderkę, tzn. manipulowanie granicami okręgów wyborczych w celu maksymalizacji własnego wyniku wyborczego: Podział na okręgi oddzielił od siebie powiaty zamieszkałe przez mniejszość narodową Białorusinów i ludność wyznania prawosławnego – wówczas wyjątkowo wiernych wyborców lewicy.

³ Niewskazane jest przypisywanie PSL do doktryny agrarystycznej, ponieważ agraryzm, w swym pierwotnym sensie, postulował ochronę i wzmacnianie pozycji rolnictwa w gospodarce i w ogóle wsi w życiu społeczeństwa ze względu na ich szczególne walory. Obecnie ludowcy nie domagają się przywrócenia rolnictwu dominującej pozycji w strukturze gospodarki narodowej. Po prostu bronią interesów rolników w istniejącej, czyli zdominowanej przez sektory „miejskie” gospodarce.

2. Mapa polityczna w zarysie.

Wybory samorządowe które odbyły się w listopadzie i grudniu 2010 roku potwierdziły dotychczasowe tendencje zachowań wyborczych. Jest to tym bardziej widoczne, że w ciągu ostatnich kilku lat nie nastąpiły istotne zmiany na scenie partyjnej. Podobnie jak cztery lata wcześniej, oraz podczas wyborów parlamentarnych w 2007 roku, większość głosów wyborców uzyskały cztery partie polityczne: Platforma Obywatelska, Prawo i Sprawiedliwość, Sojusz Lewicy Demokratycznej (wcześniej najsilniejszy podmiot współtworzący koalicję Lewica i Demokraci) i Polskie Stronnictwo Ludowe. W sumie w wyborach do sejmiku udział wzięło 9 komitetów wyborczych, jednak żaden spoza wyżej wymienionych nie zbliżył się nawet do prognozy wyborczej. Względnie najlepsze rezultaty spośród słabszych formacji uzyskała Samoobrona i Krajowa Partia Emerytów i Rencistów. Frekwencja wyniosła niecałe 48%. Wyniki poszczególnych komitetów wyborczych w skali województwa przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Wyniki głosowania w wyborach do sejmiku województwa podlaskiego.

lp.	komitet	Wynik	wynik %
1.	KW Sojusz Lewicy Demokratycznej	53 153	12,72%
2.	KW Polskie Stronnictwo Ludowe	80 357	19,23%
3.	KW Polska Partia Pracy - Sierpień 80	4 190	1,00%
4.	KW Platforma Obywatelska RP	131 319	31,43%
5.	KW Prawo i Sprawiedliwość	125 737	30,09%
6.	KW Nasz Dom Polska - Samoobrona Andrzeja Leppera	9 910	2,37%
7.	KWW Krajowa Wspólnota Samorządowa	1 515	0,36%
8.	KW Krajowa Partia Emerytów i Rencistów	10 252	2,45%
9.	KWW Ruch Wyborców Janusza Korwin-Mikke	1 397	0,33%
	RAZEM	417 830	100,00%

Zródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

W wyborach do rad powiatów obok partii ogólnopolskich udział wzięły także komitety wyborcze wyborców. Nie licząc miasta Białegostoku we wszystkich powiatach uzyskały one znaczące poparcie i wzięły udział w podziale mandatów. W szczególności warto zwrócić uwagę na powiaty, w których listy lokalne zwyciężyły. Tak było w Suwałkach oraz powiatach hajnowskim, białostockim (ziemskim), bielskim, siemiatyckim, kolneńskim i monieckim. Mimo słabszej pozycji partii ogólnopolskich w wyborach na poziomie lokalnym zabrakło komitetu, który odniósłby sukces na obszarze kilku powiatów i w wyborach do Sejmiku. Można wyróżnić jedynie centrowy KWW Nasze Podlasie, który zwyciężył zarówno w powiecie bielskim (30% głosów) i białostockim (również 30% głosów), a także KWW Prawicowe Porozumienie Samorządowo-Ludowe „Wspólnota Samorządowa”, który wystawił kandydatów w Białymstoku, Łomży i Kolnie, z którego list kandydowali m. in. działacze Prawicy Rzeczypospolitej Polskiej.

W województwie podlaskim tradycyjnie znacznie ponad wynik ogólnopolski wybił się PiS, uzyskując jednak mniej głosów niż w ostatnich wyborach do Sejmu RP. Z pozostałych partii lepiej niż w skali ogólnopolskiej wypadli też ludowcy, oraz – bardzo nieznacznie – PO. Co ciekawe, odpływ głosów od PiS pomiędzy wyborami w 2007 i 2010 roku niemal dokładnie odpowiada przypływowi głosów PSL. Platforma Obywatelska niemal powtórzyła wynik z wyborów sejmowych, co jednak należy uznać za sukces zważywszy na wyraźnie niższy poziom poparcia w skali całego kraju. Niewielki spadek odnotowała lewica. Trzeba pamiętać o tym, że w wyborach samorządowych więcej głosów niż w wyborach parlamentarnych uzyskują komitety spoza „grubej czwórki”. Rozkład poparcia największych komitetów w wyborach w 2007 i 2010 roku przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Zestawienie wyników wyborów parlamentarnych i samorządowych w skali kraju i województwa.

Wybory samorządowe w 2010 roku				
komitet	SLD	PSL	PO	PiS
wynik w całym kraju	15,2%	16,3%	30,9%	23,1%

wynik w województwie podlaskim	12,7%	19,2%	31,4%	30,1%
Wybory do Sejmu RP w 2007 roku				
komitet	LiD	PSL	PO	PiS
wynik w całym kraju	13,2%	8,9%	41,5%	32,1%
wynik w województwie podlaskim	14,7%	9,1%	32,4%	38,8%

Zródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

Po raz pierwszy w historii najlepszy wynik w województwie zrobiła Platforma Obywatelska. Może to uznać za niespodziankę, ale wytłumaczenie dobrego wyniku partii uznawanej za liberalną jest dość proste. 35% wszystkich swoich głosów PO uzyskała w Białymstoku, gdzie poparło ją 45 tys. wyborców, czyli niemal dokładnie połowa biorących udział w głosowaniu. Warto więc przy tym przypomnieć, że w wyborach prezydenta miasta Białegostoku zdecydowanie wygrał kandydat popierany przez PO, dotychczasowy prezydent Tadeusz Truskolaski (68,5% głosów w pierwszej turze), który jednocześnie otwierał listę tego ugrupowania w wyborach do sejmiku województwa. Poza trzema miastami na prawach powiatu PO zdobyła poparcie 25% głosujących. Wynik ugrupowania, zarówno w powiatach grodzkich, jak i ziemskich, należy uznać za duży sukces. Cztery lata wcześniej PO uzyskała jedynie niecałe 19% głosów, a w liczbach bezwzględnych poprawiła swój wynik z 72 tys. do 131 tys. głosów. Powiaty o najwyższym procentowym udziale poparcia dla Platformy to miasta: Białystok i Suwałki (wysokie poparcie PO w dużych miastach to tendencja ogólnopolska), oraz powiat sejneński. Najniższe poparcie Platforma uzyskała w powiecie łomżyńskim i hajnowskim, czyli w dwóch przeciwstawnych sobie geograficznie i kulturowo. Można zauważyć, że właśnie na południu, południowym wschodzie, oraz na zachodzie regionu partia uzyskuje wyniki poniżej przeciętnej, chociaż właśnie w tych rejonach poprawia swoje notowania. Przykładowo, w powiecie bielskim w 2006 roku na PO oddało głos 5% wyborców, a cztery lata później już 19%. W powiecie łomżyńskim w tym samym okresie poparcie wzrosło mniej wyraźnie: z 11% do 14%. Całe Łomżyńskie (dawne województwo), pozostało obszarem o najniższym poparciu Platformy Obywatelskiej. Tabela 3. przedstawia zestawienie wyników tej partii w poszczególnych powiatach w wyborach samorządowych w 2006 i 2010 roku i w wyborach parlamentarnych w 2007 roku.

Tabela 3. Zestawienie wyników KW Platforma Obywatelska w wyborach do sejmiku województwa podlaskiego w 2006 r. i 2010 r., oraz w wyborach do Sejmu RP w 2007 roku na poziomie powiatów.

okręg sejmikowy	powiat	2006		2007		2010	
		wynik PO	%	wynik PO	%	wynik PO	%
1	m. Białystok	26 531	31%	60 696	44%	45 379	49%
2	augustowski	4 845	25%	7 907	38%	5 148	26%
2	m. Suwałki	3 967	19%	10 206	38%	9 513	45%
2	sejneński	2 886	40%	1 807	28%	5 793	71%
2	suwalski	1 686	13%	2 290	21%	3 828	29%
3	grajewski	1 542	10%	3 819	25%	4 299	24%
3	kolneński	1 228	8%	2 001	16%	3 408	23%
3	łomżyński	1 912	11%	2 345	14%	2 661	14%
3	m. Łomża	6 375	34%	8 734	35%	4 965	25%
4	bielski	1 221	5%	5 654	24%	4 476	19%
4	siemiatycki	1 443	9%	4 256	25%	3 597	20%
4	wysokomazowiecki	3 741	17%	4 096	17%	5 078	22%
4	zambrowski	1 321	10%	4 166	25%	3 945	25%
5	białostocki	7 974	18%	16 596	31%	16 531	33%
5	hajnowski	1 718	10%	5 101	28%	3 234	17%
5	moniecki	1 436	11%	3 130	23%	4 261	28%
5	sokólski	2 358	14%	6 425	27%	5 203	19%
	WOJEWÓDZTWO	72 184	19%	149 229	32%	131 319	31%

Zródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

Wyniki wyborcze komitetu partii Prawo i Sprawiedliwość bardzo dobrze ilustrują zróżnicowanie geografii wyborczej różnych subregionów Podlasia. Tradycyjnie najwyższe poparcie partia uzyskuje w zachodniej części województwa, w szczególności w powiatach: wysokomazowieckim, łomżyńskim i zambrowskim. W 2010 roku PiS uzyskał w nich, odpowiednio, 50%, 40% i 43% głosów, przy wyniku wojewódzkim na poziomie 30%. Jeszcze lepsze rezultaty ugrupowanie uzyskało w ostatnich wyborach parlamentarnych, gdy w wielu gminach Łomżyńskiego poparcie przekroczyło 70%, a w rekordowej gminie Kobylin-Borzymy wyniosło 77,5%. Tradycyjnie najslabsze rezultaty osiąga PiS w południowo-wschodniej części regionu. W powiecie hajnowskim zdobyło 9% głosów, a w sąsiednich bielskim i siemiatyckim 27% i 26%. Drugim obszarem o relatywnie niskim poparciu partii Jarosława Kaczyńskiego jest Suwalszczyzna, czyli powiaty suwalski, augustowski, sejneński i miasto na prawach powiatu Suwałki (razem tworzą okręg 2 w wyborach do sejmiku wojewódzkiego). Poparcie PiS na tym terenie wyniosło od 12% w powiecie sejneńskim do 27% w powiecie augustowskim. Istotny dla wyniku partii w skali województwa jest poziom poparcia w miastach na prawach powiatu. Spośród nich tylko w Łomży PiS osiąga regularnie wynik lepszy od ogólnowojewódzkiego. W ostatnich wyborach do sejmiku poparcie partii w Białymstoku wyniosło 29%, w Suwałkach 25% i w Łomży 35%. Wyniki we wszystkich powiatach w wyborach samorządowych i parlamentarnych od 2006 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 4. Zestawienie wyników KW Prawo i Sprawiedliwość w wyborach do sejmiku województwa podlaskiego w 2006 r. i 2010 r., oraz w wyborach do Sejmu RP w 2007 roku na poziomie powiatów.

okręg sejmikowy	powiat	2006		2007		2010	
		wynik PiS	%	wynik PiS	%	wynik PiS	%
1	m. Białystok	29 632	34%	43 372	32%	27 238	29%
2	augustowski	5 256	27%	7 603	36%	5 209	27%
2	m. Suwałki	6 150	30%	8 748	33%	5 324	25%
2	sejneński	633	9%	1 683	26%	979	12%
2	suwalski	1 843	15%	4 302	39%	2 773	21%
3	grajewski	5 350	35%	7 007	45%	5 225	29%
3	kolneński	2 482	17%	5 519	44%	3 878	26%
3	łomżyński	4 206	25%	10 261	62%	7 767	40%
3	m. Łomża	4 877	26%	10 403	42%	6 904	35%
4	bielski	6 062	27%	9 326	39%	6 172	27%
4	siemiatycki	2 583	16%	6 942	41%	4 802	26%
4	wysokomazowiecki	8 658	39%	14 755	62%	11 618	50%
4	zambrowski	6 233	45%	8 141	49%	6 857	43%
5	białostocki	16 968	37%	23 589	44%	18 644	38%
5	hajnowski	1 663	9%	1 954	11%	1 776	9%
5	moniecki	4 251	31%	5 775	43%	4 697	31%
5	sokólski	5 987	29%	9 608	40%	5 874	21%
	WOJEWÓDZTWO	112 834	29%	178 988	39%	125 737	30%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

Sojusz Lewicy Demokratycznej w 2010 roku ponownie wystartował pod własnym szyldem. Wcześniej od 2006 roku występował w koalicji z Socjaldemokracją Polską, Partią Demokratyczną i Unią Pracy pod nazwą Lewica i Demokraci. Ze względu na to, że trzy pozostałe ugrupowania cieszyły się o wiele mniejszym poparciem społecznym od SLD można w uproszczeniu traktować wyniki wyborcze LiD i SLD jako wyniki tej samej formacji politycznej. W ostatnich wyborach do sejmiku województwa podlaskiego SLD uzyskał 13% głosów. Poparcie to rozłożyło się jednak bardzo nierównomiernie. Najwięcej głosów lewica uzyskała w mieście Białymstoku (ok. 24 tys. głosów, 15%), ale najwyższy odsetek głosów padł na komitet SLD w powiecie hajnowskim. Tam, a także we wschodnich gminach powiatów bielskiego i siemiatyckiego, SLD uzyskało najlepszy wynik ze wszystkich ugrupowań. Odwrotnie było w zachodniej i środkowej części województwa. W powiatach: grajewskim, kolneńskim, wysokomazowieckim, monieckim i sokólskim poparcie dla

tej partii nie przekroczyło 8%. Dobry wynik 12% SLD uzyskał w powiecie łomżyńskim, z tym, że jest to wynik odbiegający od dotychczasowego trendu. W wyborach w 2006 i 2007 roku lewica nie przekraczała tam 5% poparcia. Częściowo sukces może tłumaczyć osobista popularność Mirosława Czerniawskiego, zwycięskiego kandydata do sejmiku i na urząd prezydenta Łomży. Słabo wypadła lewica na Suwalszczyźnie, gdzie osiągnęła wyniki wyraźnie gorsze niż cztery lata temu. Dokładne ilości głosów LiD i SLD od 2006 roku w poszczególnych powiatach przedstawia tabela.

Tabela 5. Zestawienie wyników komitetów lewicy w wyborach do sejmiku województwa podlaskiego w 2006 r. i 2010 r., oraz w wyborach do Sejmu RP w 2007 roku na poziomie powiatów.

okręg sejmikowy	powiat	2006		2007		2010	
		wynik LiD	%	wynik LiD	%	wynik SLD	%
1	m. Białystok	17 253	20%	23 944	18%	13 693	15%
2	augustowski	1 396	7%	1 515	7%	1 271	6%
2	m. Suwałki	5 439	26%	5 218	19%	4 069	19%
2	sejneński	1 293	18%	963	15%	316	4%
2	suwalski	1 435	11%	1 014	9%	1 681	13%
3	grajewski	962	6%	1 079	7%	974	5%
3	kolneński	325	2%	579	5%	1 000	7%
3	łomżyński	526	3%	793	5%	2 295	12%
3	m. Łomża	1 379	7%	3 666	15%	5 567	28%
4	bielski	3 532	16%	6 315	27%	3 645	16%
4	siemiatycki	1 173	7%	2 881	17%	2 000	11%
4	wysokomazowiecki	1 958	9%	1 351	6%	1 498	6%
4	zambrowski	1 554	11%	1 335	8%	1 364	9%
5	białostocki	3 903	9%	6 454	12%	4 896	10%
5	hajnowski	5 782	32%	7 389	40%	6 431	34%
5	moniecki	712	5%	853	6%	858	6%
5	sokólski	2 268	13%	2 542	11%	1 595	6%
	WOJEWÓDZTWO	50 890	13%	67 891	15%	53 153	13%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

Wybory samorządowe w 2010 roku były bez wątpienia sukcesem Polskiego Stronnictwa Ludowego, które uzyskało 19% poparcia w skali województwa. Jak zwykle w przypadku PSL poparcie rozłożyło się bardzo nierówno. PSL zdobywał głosy głównie na wsi i w małych miasteczkach, natomiast w żadnym z miast na prawach powiatu nie przekroczył 7% poparcia. Najlepsze dla PSL okazały się powiaty: augustowski, grajewski, kolneński, hajnowski i sokólski. Trudno wskazać konkretny subregion, w którym ludowcy trwale uzyskiwaliby wysokie poparcie. Tabela 6. przedstawiająca kolejne wyniki wyborcze PSL od 2006 roku wskazuje, że relatywnie wysokie poparcie stronnictwo uzyskuje na północy dawnego województwa łomżyńskiego, na północy dawnego białostockiego, oraz w powiecie augustowskim.

Tabela 6. Zestawienie wyników KW Polskie Stronnictwo Ludowe w wyborach do sejmiku województwa podlaskiego w 2006 r. i 2010 r., oraz w wyborach do Sejmu RP w 2007 roku na poziomie powiatów.

okręg sejmikowy	powiat	2006		2007		2010	
		wynik PSL	%	wynik PSL	%	wynik PSL	%
1	m. Białystok	1 539	2%	3 828	3%	3 639	4%
2	augustowski	3 161	16%	2 721	13%	6 207	32%
2	m. Suwałki	1 090	5%	1 658	6%	1 023	5%
2	sejneński	778	11%	1 558	24%	665	8%
2	suwalski	3 377	27%	2 592	24%	3 541	27%
3	grajewski	4 384	29%	2 660	17%	6 042	34%
3	kolneński	4 674	32%	3 049	24%	5 114	35%
3	łomżyński	3 710	22%	1 945	12%	3 880	20%
3	m. Łomża	1 499	8%	1 035	4%	1 259	6%
4	bielski	1 937	9%	1 192	5%	7 523	33%

4	siemiatycki	5 560	34%	1 884	11%	4 370	24%
4	wysokomazowiecki	2 110	9%	2 536	11%	3 822	16%
4	zambrowski	1 633	12%	2 154	13%	2 453	16%
5	białostocki	3 715	8%	4 067	8%	6 590	13%
5	hajnowski	3 299	18%	2 831	15%	6 639	35%
5	moniecki	2 209	16%	2 558	19%	4 310	29%
5	sokólski	4 963	14%	3 890	16%	13 280	48%
	WOJEWÓDZTWO	49 638	13%	42 158	9%	80 357	19%

Zródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

Przegląd rozkładów poparcia społecznego dla poszczególnych formacji politycznych pokazuje duże zróżnicowanie pomiędzy częściami województwa. W dalszej części artykułu zostaną przedstawione konkretne obszary, na które dzieli się region, wyróżnione na podstawie zachowań wyborczych mieszkańców. Są to: skrajnie lewicowy południowy wschód województwa; umiarkowanie lewicowa Suwalszczyzna; liberalny, centroprawicowy Białystok i obszar centralny, białostocko-łomżyński, w którym występują spore różnice wewnętrzne, ale brak wyraźnych linii podziału, a który posiada silną orientację prawicową.

Frekwencja w wyborach samorządowych na Podlasiu w 2010 roku wyniosła 47,93%, a w poszczególnych powiatach wahała się od 41% do 54%. Najniższa była w trzech miastach na prawach powiatu (41%-42%) i w powiecie augustowskim (45%). Najwyższą frekwencję (ponad 54%) osiągnięto w powiatach wysokomazowieckim, kolneńskim i łomżyńskim, można więc zauważyć niewielką dodatnią korelację pomiędzy poparciem dla prawicy a frekwencją wyborczą.

3. Integracja za uskokiem wyborczym – południowy wschód województwa.

W powiatach bielskim i siemiatyckim mamy do czynienia z bardzo wyraźnym podziałem na dwie odmienne strefy zachowań wyborczych, co można określić (korzystając z terminologii Mariusza Kowalskiego) jako zjawisko „uskoku wyborczego”. Granica ciągnie się na przestrzeni 140 kilometrów, mniej więcej przez środek gminy Szudziałowo i Zabłudów, zachodnim krańcem gminy Bielsk Podlaski i środkiem gmin Boćki i Siemiatycze⁴. Gdy przyjrzymy się dokładniej wynikom poszczególnych elekcji to zobaczymy, jak gwałtowny jest uskok. Np. powiat Bielsk Podlaski brany jako całość wygląda na dość umiarkowany: w 2010 roku Prawo i Sprawiedliwość uzyskało tam 26% głosów (6172 głosy), gdy wynik ogólnowojewódzki wyniósł 30%, a w wyborach parlamentarnych w 2007 roku 39% przy wyniku ogólnowojewódzkim wynoszącym również 39%. Tymczasem poszczególne gminy głosowały już bardzo różnie. W 2007 roku (wybory parlamentarne są mniej spersonalizowane, stąd wygodniej posłużyć się ich przykładem) w gminie Brańsk PiS poparło 77% głosujących, w gminie Wyszki 72%, natomiast w położonej dalej na wschód gminie Orla 3%. Jak łatwo się domyślić zupełnie odwrotnie rozkładało się poparcie dla lewicy. Komitet LiD uzyskał w tych gminach, odpowiednio, 2%, 3% i 59% głosów. Najciekawiej jednak przedstawia się sytuacja w gminie „remisowej”, pozornie umiarkowanej w politycznych wyborach mieszkańców, jak np. gmina Bielsk Podlaski (g. wiejska). Prawo i Sprawiedliwość uzyskało 26% głosów, jednak w poszczególnych komisjach do głosowania poparcie wahało się od 2,9% (komisja we wsi Ploski) do 67,9% (Łubno Kościelne). Jak słusznie zwraca uwagę Marcin Siedlecki, umowną granicą jest szosa Białystok-Lublin. Mniej więcej wzdłuż niej przebiega granica osadnictwa katolickiego i prawosławnego⁵.

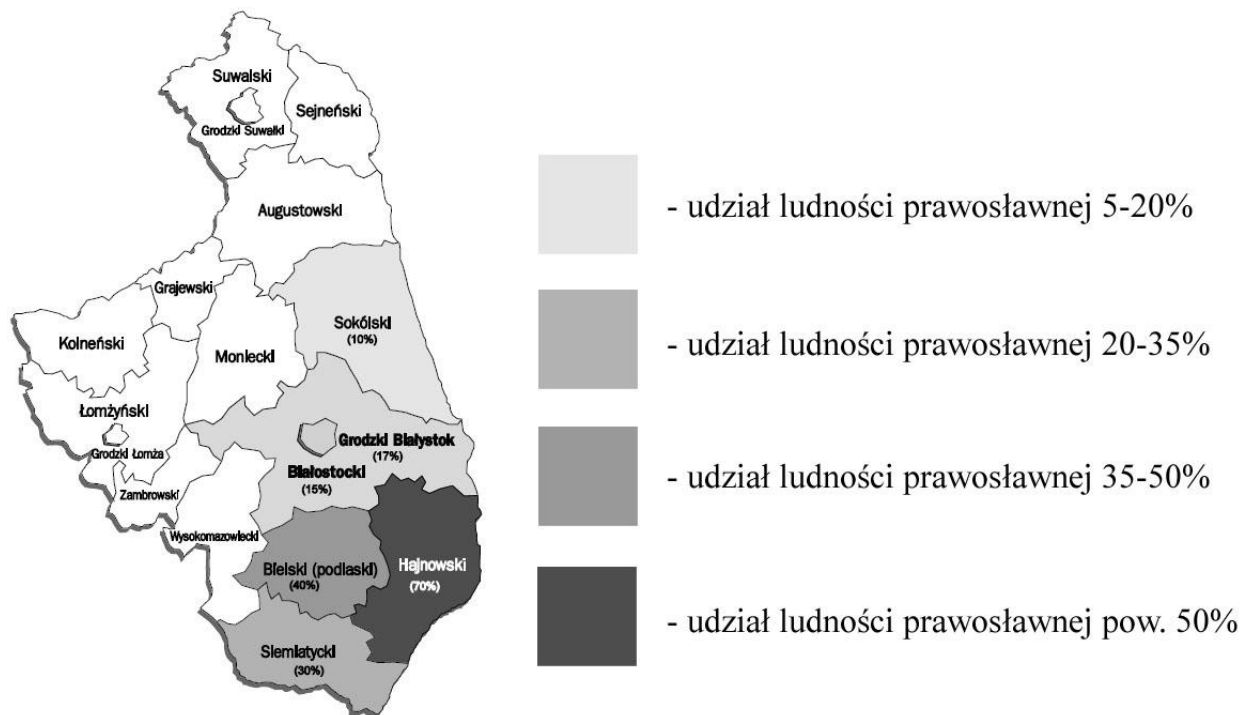
Jedynym wyjaśnieniem powyższego zjawiska jest właśnie podział południowej białostocko-łomżyńskiej na obszar osadnictwa katolickiego i prawosławnego. Przynajmniej częściowo on pokrywa się z podziałem narodowościowym, ponieważ znaczna część wyznawców prawosławia utożsamia się białoruskością. Według spisu powszechnego w 2002 roku w Polsce mieszkało 48 337 osób deklarujących przynależność do narodowości białoruskiej, (0,125% populacji). Większość z

⁴ Marcin Siedlecki, *Zjawisko „uskoku wyborczego” na Białostocczyźnie*, w: *Oblicze polityczne regionów Polski* (red. Małgorzata Dajnowicz), Wydawnictwo WSFiZ, Białystok 2007, s. 235.

⁵ Ibidem. Wyniki głosowania na podstawie publikacji PKW.

nich skupia się w południowo-wschodniej części Podlasia, w szczególności w powiecie hajnowskim 19 640 osób (39% populacji powiatu), bielskim 12 198 os. (20%), białostockim ziemskim 4456 os. (3,2%), siemiatyckim 1747 os. (3,5%) i w samym Białymstoku 7369 os. (2,5%)⁶. według badań Krzysztofa Gossa (brak danych spisowych) w powiecie hajnowskim prawosławni stanowią około 70 % mieszkańców, w bielskim – 40 %, siemiatyckim - 30 %, białostockim – 15 %, sokólskim – 10 %⁷. Rysunek 1. przedstawia rozkład ludności prawosławnej w powiatach województwa.

Rysunek 1. Udział ludności prawosławnej w stosunku do ogółu mieszkańców powiatów wschodniej Białostoczczyzny.

Źródło: Krzysztof Goss, *Struktura wyznaniowa województwa podlaskiego*, s. 5, źródło internetowe: http://www.wrotapodlasia.pl/pl/region/podlaskie_statystyka/Struktura+wyznaniowa.htm, dostęp: 15.06.2011.

Dogłębne wyjaśnienie przyczyn zachowań wyborczych mieszkańców południowo-wschodniej części województwa przekracza ambicje niniejszego artykułu. Socjologowie dość jednoznacznie wskazują na pamięć historyczną jako źródło odmienności tej części Podlasia. Prawosławni Białorusini o wiele lepiej wspominają PRL, za to negatywnie wspominają czasy przedwojenne i działalność polskiego podziemia w latach 40. Polską prawicę traktują jako zagrożenie, co z resztą jest postawą charakterystyczną dla mniejszości etnicznych. Mieszanka polskiego patriotyzmu i przywiązania do katolicyzmu, jaką deklaruje prawica (w tym PiS, ale nie tylko) odbierana jest jako obca i odstręczająca⁸.

⁶ Narodowy Spis Powszechny, tabela: Tabela: Mniejszości według województw, powiatów i gmin w 2002 roku, za: serwisem internetowym Głównego Urzędu Statystycznego (http://www.stat.gov.pl/gus/5840_4520_PLK_HTML.htm, 20.08.2009).

⁷ Krzysztof Goss, *Struktura wyznaniowa mieszkańców byłego województwa białostockiego* [w:] *Pogranicze. Studia Społeczne*, t. X, red. A. Sadowski, Białystok 2001, ss. 114-136. Spisy powszechnie dokonywane po II wojnie światowej, zarówno w PRL, jak i po 1989 roku, pomijały przynależność konfesyjną ankietowanych, stąd pozostają jedynie szacunki oparte, przede wszystkim, na deklaracjach poszczególnych związków wyznaniowych, diecezji i parafii.

⁸ Więcej na ten temat: Marek Siedlecki, op. cit.. Porównaj: M. Bieńkowska-Ptasznik, *Polacy-Litwini-Białorusini. Przemiany stosunków etnicznych na północno-wschodnim pograniczu polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2007, s. 114-116; Tomasz Zarycki, *W poszukiwaniu peryferii. Teoria podziałów politycznych Lipseta-Rokkana w kontekście polskim*, [w:] *Oblicze polityczne regionów Polski*, red. M. Dajnowicz, Białystok 2007. Na temat postaw politycznych i zachowań wyborczych mniejszości narodowych pisał szerzej: T. Madras, *Postawy polityczne i zachowania wyborcze na pograniczu polsko-litewsko-białoruskim*, [w:] *Przemiany gospodarcze i społeczne w dobie wyzwań XXI wieku – wybrane aspekty*, red. M. Laszuk, A. Piekutowska, ss. 188-2001.

Wyniki wyborów od początku lat 90. pokazują zupełną dominację lewicy, która zmarginalizowała zarówno inne ugrupowania ogólnopolskie, jak i inicjatywy lokalne. Już w 1991 roku, gdy w wyborach parlamentarnych startowały m. in. Białoruskie Zjednoczenie Demokratyczne i Komitet Wyborczy Prawosławnych, oba komitety wypadły bardzo słabo (7 859 i 13 788 głosów). Większość mieszkańców powiatów hajnowskiego i bielskiego poparła kandydującego z listy SLD Włodzimierza Cimoszewicza, który osiągnął ponad 50 tys. głosów⁹. Co ciekawe, sam Cimoszewicz nigdy jednoznacznie nie potwierdził swojego białoruskiego pochodzenia, ale w rejonie Puszczy Białowieskiej uważany jest za „swojego”. W 2001 roku, z listy SLD-UP do Sejmu dostali się, poza, rzecz jasna, bezkonkurencyjnym Cimoszewiczem, Eugeniusz Czykwini (w latach 90-tych - lider Bractwa Prawosławnego, 11 834 głosy) i Aleksander Czuz (4 336 głosów)¹⁰. Dla zobrazowania postaw politycznych ludności białoruskiej na południowym Podlasiu może posłużyć zestawienie wyników wyborów w gminie Hajnówka kolejnych wyborach (tabela 7).

Tabela 7. Wynik głosowania w kolejnych wyborach do Sejmu RP list z udziałem Sojuszu Lewicy Demokratycznej w gminie wiejskiej Hajnówka.

	1991	1993	1997	2001	2005	2007
komitet wyborczy	SLD	SLD	SLD	SLD-UP	SLD	LiD
wynik ogólnopolski	12,0%	20,4%	27,1%	41,0%	11,3%	13,2%
wynik w gminie Hajnówka	70,6%	64,1%	49,8%	69,6%	33,3%	37,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji statystycznych Krajowego Biura Wyborczego i Państwowej Komisji Wyborczej.

W 2010 roku w powiecie hajnowskim i siemiatyckim lewica nie wystartowała pod własnym szyldem w wyborach do rad powiatów. Zamiast tego udział w wyborach wzięły komitety lokalne. W powiecie hajnowskim głosy lewicy zebrał KWW Koalicja Wyborcza – Ziemia Hajnowska, uzyskując 45% poparcia. Jest to wynik lepszy od KW SLD w wyborach do Sejmiku w tym samym powiecie, zatem można mówić o skuteczności obranej strategii. Konkurenci z PSL, PO i PiS uzyskali, odpowiednio, 31%, 14% i 10% głosów. W powiecie siemiatyckim analogiczną rolę spełnił KWW Siemiatyckie Porozumienie Wyborcze (25%).

Co ciekawe, część osób kojarzonych ze środowiskiem prawosławnych, w ostatnich latach związało się z Platformą Obywatelską. Np. w 2006 roku z list PO wystartowali kandydaci do Rady Miejskiej Białegostoku reprezentujący Forum Mniejszości Podlasia, środowiska które w 2002 roku wystawiło kandydatów do władz samorządowych na listach SLD-UP. Z Forum w radzie znaleźli się Marek Masalski, Sławomir Nazaruk, Andrzej Danieluk i Stefan Nikiciuk¹¹. Zarówno fakt kandydowania przedstawicieli mniejszości z list komitetów wyborczych lewicy, jak i wyniki wyborów w powiatach zamieszkałych przez prawosławnych wskazuje na konsekwentny, a nie tylko koniunkturalny związek tej grupy elektoratu z opcją lewicową. Nie przeszkadza tu antyklerykalny stereotyp SLD. Odpowiadałoby to wyobrażeniom o mniejszościach jako grupach zawsze niechętnych prawicy, obawiających się retoryki narodowo-patriotycznej. Nie powiodła się próba budowy własnego szyldu politycznego, częściowo ze względu na ordynację wyborczą, częściowo też z powodu braku jedności we własnym środowisku. Ciekawe skutki może mieć coraz wyraźniejsza dominacja rywalizujących ze sobą PiS i PO i marginalizacja innych ugrupowań. Nie wykluczone, że dla mieszkańców Hajnówki poważną alternatywą okaże się Platforma Obywatelska.

Wytuczając dokładne granice subregionu południowo-wschodniego na pewno trzeba zaliczyć doń cały powiat hajnowski. Na północy należy dodać dwie gminy powiatu białostockiego, Gródek i Michałowo, a nawet wschodnie i południowe sołectwa gmin Zabłudów. W dwóch pierwszych wymienionych gminach poparcie dla lewicy w wyborach parlamentarnych w 2007 roku

⁹ Wyniki wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej 27 października 1991 roku. Część II: Wyniki głosowania i wyniki wyborów, Państwowa Komisja Wyborcza, Warszawa 1991, s. 277.

¹⁰ Wyniki wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 23 IX 2001 r. Część II Wyniki głosowania i wyniki wyborów, Państwowa Komisja Wyborcza, Warszawa 2001, ss. 168-171.

¹¹ Forum Mniejszości Podlasia to konfederacja organizacji mniejszości narodowych i wyznaniowych, która powstała w 2002 roku. O powstaniu i celach Forum: Eugeniusz Czykwini, *Wszyscy zwycięzcami*, Przegląd prawosławny, 12/2002, s. 27.

wyniosło, odpowiednio, 53% i 30%, a w gminie Michałowo w poszczególnych komisjach wahało się od 7% na zachodzie do 50% na wschodzie gminy (przy wyniku ogólnym w gminie 18%). Do tego trzeba dodać gminy powiatów bielskiego i siemiatyckiego, te, które znajdują się po wschodniej, „prawosławnej” stronie uskoku wyborczego opisanego wyżej.

4. Suwalszczyzna jak mozaika.

Suwalszczyzna to część województwa podlaskiego położona na terenie pojezierza suwalsko-augustowskiego, która przed ostatnią reformą podziału terytorialnego kraju należała do województwa suwalskiego. Łatwo wykreślić jego granice, ponieważ od północy i wschodu wyznacza je granica państwowa z Litwą i Białorusią, a od zachodu granica województwa warmińsko-mazurskiego. Jej przebieg pokrywa się z resztą z dawną granicą Prus Wschodnich. Od południa naturalną granicę wyznacza bieg górnej Biebrzy i Puszcza Augustowska. Na Suwalszczyźnie nie występują formacje kulturowe determinujące podziały socjopolityczne w innych częściach województwa: kultura drobnoszlachecka i społeczność prawosławna. W gminie Puńsk w powiecie sejneńskim przeważającą grupę mieszkańców stanowią Litwini.

Ciekawie wygląda zachowanie wyborcze mniejszości litewskiej. Przed 2010 rokiem stanowiła dość wierny elektorat lewicy. Np. w 2006 roku komitet LiD uzyskał w gminie Puńsk (zamieszkałej w większości przez Litwinów) aż 77,5% poparcia. Natomiast w 2006 roku większość mieszkańców Puńska oddało głos na PO. Ta partia w całym powiecie uzyskała 5793 głosy, czyli aż 71%, przy czym aż 5339 z nich zdobył Waldemar Kwaterski, dyrektor szpitala powiatowego w Sejnach. Biorąc pod uwagę, że w 2006 roku PO uzyskała w tym powiecie 40%, a w 2007 roku 27% głosów, należy stwierdzić, że nałożyły się na siebie dwa zjawiska. Po pierwsze powiat sejneński tradycyjnie popiera PO, po drugie mamy do czynienia z efektem osobistego poparcia, jakim cieszy się p. Kwaterski. Właśnie na niego zagłosowała też większość Litwinów z Puńska. Znacznie gorszy wynik (21%) uzyskała lista PO w wyborach rady powiatu. Tu jednak społeczność litewska poparła swoich przedstawicieli startujących z list KW Stowarzyszenie Sołtysów Powiatu Sejneńskiego z Romualdem Witkowskim, wicestarostą sejneńskim na czele. Poniższa tabela przedstawia poparcie, które uzyskiwały największe komitety wyborcze w poszczególnych powiatach w wyborach do sejmiku województwa w 2006 i 2010 roku.

Tabela 8. Poparcie poszczególnych komitetów wyborczych w powiatach Suwalszczyzny w 2006 i 2010 roku.

powiat	PSL	%	PiS	%	PO	%	LiD/SLD	%
2006								
augustowski	3 161	16%	5 256	27%	4 845	25%	1 396	7%
m. Suwałki	1 090	5%	6 150	30%	3 967	19%	5 439	26%
sejneński	778	11%	633	9%	2 886	40%	1 293	18%
suwalski	3 377	27%	1 843	15%	1 686	13%	1 435	11%
2010								
augustowski	1 271	6%	6 207	32%	5 148	26%	5 209	27%
m. Suwałki	4 069	19%	1 023	5%	9 513	45%	5 324	25%
sejneński	316	4%	665	8%	5 793	71%	979	12%
suwalski	1 681	13%	3 541	27%	3 828	29%	2 773	21%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

Suwalszczyzna nie jest jednolita. W powiecie sejneńskim i w samych Suwałkach wyjątkowo wysokie poparcie uzyskuje PO, natomiast wokół miasta dominuje PSL. Można jednak wskazać cechy wyróżniające subregion od powiatów położonych na południe od górnej Biebrzy. Przede wszystkim, jeśli nie liczyć pojedynczych „wahnięć” wyborczych, Suwalszczyzna stanowi bastion ludowców. Spore poparcie uzyskuje tu też PiS, jednak w porównaniu do Białostocczyzny i dawnego województwa łomżyńskiego są one wyraźnie niższe. W sumie ugrupowanie Jarosława Kaczyńskiego regularnie wypada poniżej średniej regionalnej. Słabo radzi sobie SLD, co odbiega od występującego w innych częściach województwa schematu, że tam, gdzie słabsze poparcie uzyskuje prawica, tam dominuje lewica i na odwrót. W samym mieście Suwałki w wyborach do

rady miejskiej zdecydowane zwycięstwo odniósł komitet Suwałki – Wizja Gajewskiego (36%), założony przez współpracowników zmarłego 25 lipca 2010 r. prezydenta miasta Stanisława Gajewskiego. Komitety partii ogólnopolskich, PiS, SLD i PO uzyskały, odpowiednio, 21%, 14% i 12%. Porównanie z wynikiem wyborów do Sejmiku województwa podlaskiego pokazuje, że Wizja Gajewskiego bazuje głównie na elektoracie Platformy Obywatelskiej.

5. Miasto Białystok jako wyspa liberalizmu.

Białystok, stolica województwa, zasługuje na osobne rozpatrzenie choćby ze względu na swoją wielkość. Miasto liczy ok. 300 tys. mieszkańców, co stanowi jedną czwartą całego regionu. Analiza wyników wyborów jeszcze bardziej skłania do wyróżnienia Białegostoku na tle reszty województwa, ponieważ wyniki osiągnięte w nim przez poszczególne opcje polityczne odbiegają od „standardów” okolicznych powiatów. W ostatnich wyborach samorządowych zdecydowaną przewagę uzyskała Platforma Obywatelska. W wyborach do sejmiku województwa kandydaci tej partii uzyskali prawie połowę wszystkich oddanych głosów. Podobnie było oczywiście w wyborach do rady miejskiej, gdzie na PO zagłosowało ponad 47% wyborców. Na kolejnych miejscach znalazły się listy PiS i SLD, które uzyskały, odpowiednio, 31% i 15% głosów. Taki wynik głosowania przełożył się na wynik wyborów. W 28-osobowej radzie miejskiej Białegostoku Platforma ma 16 przedstawicieli, Prawo i Sprawiedliwość 8, a Sojusz Lewicy Demokratycznej 4. Wynik PO poprawia dodatkowo udział na listach wyborczych przedstawicieli Forum Mniejszości Podlasia, reprezentujących społeczność prawosławną i białoruską. W 2006 roku Forum wprowadziło do rady 4, a w 2010 roku 3 radnych, którzy dołączyli do klubu PO.

Tabela 9. Zestawienie wyników wyborów poszczególnych formacji politycznych w wyborach do sejmiku województwa podlaskiego.

rok wyborów	LiD/SLD	%	PSL	%	PO	%	PiS	%
2006	17 253	20%	1 539	2%	26 531	31%	29 632	34%
2007	23 944	18%	3 828	3%	60 696	44%	43 372	32%
2010	13 693	15%	3 639	4%	45 379	49%	27 238	29%

Zródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

W tabeli 9. przedstawione zostały wyniki najsilniejszych komitetów wyborczych od 2006 roku. Można zaobserwować stały wzrost poparcia Platformy Obywatelskiej. Jednak już wynik z 2006 roku wskazywał, że liberałowie mogą liczyć w Białymstoku na poparcie o wiele wyższe, niż w reszcie województwa. PO uzyskała wtedy w mieście 31% głosów, w skali całego regionu 19%, natomiast gdyby wziąć pod uwagę wszystkie powiaty z wyjątkiem białostockiego grodzkiego, jej wynik („pozabiałostocki”) wyniósłby jedynie 15%. Odpowiada to tendencji ogólnopolskiej i powszechnemu stereotypowi partii miejskiej, reprezentującej raczej mieszkańców wielkich aglomeracji, niż małych miast i wsi¹². Prawo i Sprawiedliwość straciło 5 punktów procentowych w porównaniu do 2006 roku, wciąż jednak uzyskuje wynik zbliżony do poparcia ogólnowojewódzkiego. Najbardziej wyraźny spadek poparcia dotknął lewicę, najwidoczniej tracącą wyborców na rzecz liberałów.

Wzrost poparcia Platformy pomiędzy wyborami w 2006 i 2010 rokiem koreluje ze wzrostem poparcia dla prezydenta miasta Tadeusza Truskolaskiego. Bezpartyjny kandydat PO (tzn. startujący z jej poparciem, a także z jej list – w wyborach do sejmiku województwa) w ostatnich wyborach ponownie wygrał wyścig o fotel prezydenta miasta. W 2006 roku Truskolaski uzyskał w pierwszej turze 48% poparcia, a w drugiej turze wyraźnie pokonał konkurenta z PiS. W 2010 roku już w pierwszej turze zdobył poparcie 69% głosujących. W ten sposób doszło do kumulacji typowego miejskiego poparcia Platformy Obywatelskiej i osobistego poparcia Truskolaskiego. Wybory parlamentarne w 2011 roku pokażą, na ile przełoży się to na wynik listy partyjnej, jednak z całą pewnością można stwierdzić, że Białystok jest i w dającej się przewidzieć przyszłości pozostanie punktem oparcia Platformy w województwie podlaskim.

¹² Stereotypowi temu przeczą bardzo dobre wyniki partii Donalda Tuska na wiejskich obszarach polski zachodniej i Północnej (na „Ziemiach Odzyskanych”) – jest to jednak zupełnie inny temat.

6. Podlaski interior, czyli łomżyńsko-białostocki bastion prawicy.

Pozostała część województwa to dawne województwo łomżyńskie, czyli powiaty: wysokomazowiecki, zambrowski, łomżyński, grajewski i kolneński, oraz północno-zachodnia część dawnego województwa białostockiego, powiaty: sokólski, moniecki, większa część białostockiego oraz części bielskiego i siemiatyckiego. Ze względu na podziały historyczne te obszary można by rozpatrywać oddzielnie. W latach 1975-1999 znajdowały się w dwóch oddzielnych województwach, a w czasach rozbiorów oddzielała je granica Królestwa Polskiego (od 1807 roku Białostoczczyzna należała bezpośrednio do Cesarstwa Rosyjskiego). Dokładna analiza wyników wyborów w ostatnich latach nie pozwala jednak traktować dawnej granicy województw jako linii podziału zachowań wyborczych.

Łomżyńskie wyróżnia się składem społecznym. Znaczna część mieszkańców zachodnich powiatów regionu posiada korzenie szlacheckie, ponieważ północno-wschodnie Mazowsze od XV wieku było obszarem intensywnego osadnictwa drobnoszlacheckiego. Poczucie przynależności do szlachty przetrwało tu do dnia dzisiejszego, pomimo przekształceń społecznych. W środowiskach postszlacheckich badania społeczne pokazują ponadprzeciętne poczucie patriotyzmu, tradycyjny szacunek dla instytucji rodziny, silne przywiązanie do uprawianej od pokoleń ziemi i bardzo duży wpływ Kościoła katolickiego. Pamięć historyczna własnego wysiłku zbrojnego, w szczególności z lat 40. (a nawet 50.) wzmacnia odruchową nieufność wobec obcych. Świeże i silne negatywne uczucia ludności postszlacheckiej związane są z komunizmem i PRL, co przekłada się na zdecydowaną niechęć wobec lewicy jako formacji politycznej (choć nie zawsze wobec wszystkich jej przedstawicieli, czego dowodzi powrodożenie Mieczysława Czerniawskiego – prezydenta Łomży) ¹³.

Północna i zachodnia część Białostoczczyzny różni się od Ziemi Łomżyńskiej przede wszystkim historią, natomiast tylko częściowo – składem społecznym i zachowaniami wyborczymi. Na większości obszarów powiatu białostockiego ziemskiego absolutną przewagę posiada Prawo i Sprawiedliwość. Odwrotnie, poparcie poniżej wyniku wojewódzkiego i ogólnopolskiego uzyskuje lewica. Ilustrują to poniższe tabele.

Tabela 10. Poparcie wyborcze KW Prawo i Sprawiedliwość w kolejnych wyborach w porównaniu do wyników wojewódzkich i ogólnopolskich.

	2006	2007	2010
wynik PiS w powiecie białostockim	37%	44%	38%
wynik PiS w województwie podlaskim	29%	39%	30%
wynik PiS w Polsce	25%	32%	23%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

Tabela 11. Poparcie wyborcze komitetów wyborczych lewicy w kolejnych wyborach w porównaniu do wyników wojewódzkich i ogólnopolskich.

	2006	2007	2010
wynik LiD/SLD w powiecie białostockim	9%	12%	10%
wynik LiD/SLD w województwie podlaskim	13%	15%	13%
wynik LiD/SLD w Polsce	15%	13%	15%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

Tendencją charakterystyczną dla centralnego obszaru województwa jest stopniowe zmniejszanie się poparcia prawicy i wzrost poparcia formacji lewicowych i liberalnych. Porównując wyniki z wyborów do Sejmu RP (mniej spersonalizowanych od samorządowych, co szczególnie istotne na poziomie gmin) widać, że poparcie PiS łagodnie zmniejsza się od ekstremalnie wysokiego, do... wysokiego. Podobnie rośnie poparcie dla lewicy.

¹³ Porównaj: M. Dajnowicz, *The political participation of the inhabitants of the North-Eastern border regions of Poland (2001-2007)*, w: *Borderland society and culture in the face of civilization challenges*, red. Z. Tomczonek, Białystok 2009.; M. Siedlecki, op. cit.; M. Bieńkowska-Ptasznik, op. cit.

Tabela 12. Poparcie dla największych komitetów wyborczych w 2007 roku w sąsiadujących ze sobą wybranych gminach powiatów wysokomazowieckiego i białostockiego.

	gmina	wynik PiS	wynik PO	wynik LiD	wynik PSL
powiat wysokomazowiecki	Kulesze Kościelne	74%	11%	2%	7%
	Sokoły	67%	12%	2%	10%
Powiat białostocki	Łapy	60%	26%	5%	5%
	Turośń Kościelna	55%	27%	6%	7%
	Juchnowiec Kościelny	46%	34%	12%	4%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji PKW.

W tabeli 12. przedstawione są wyniki wyborcze głównych ugrupowań w sąsiadujących ze sobą gminach, ułożonych z zachodu (Kulesze Kościelne) na wschód (Juchnowiec Kościelny; oczywiście gdyby kontynuować „marsz” na wschód o kolejne gminy szybko znaleźlibyśmy się w Michałowie, lub Orli, gdzie przewagę uzyskuje już lewica). Jak widać, na Białostocczyźnie wyraźnie lepiej wypada PO, trzeba jednak zaznaczyć, że ostatnie dwie gminy z tabeli stanowią teren osadnictwa podmiejskiego dla zamożniejszej części białostoczan. W położonych najdalej na zachód gminach powiatu: Tykocin i Zawady (bardziej na północ niż Turośń i Juchnowiec) poparcie dla PiS wyniosło, odpowiednio, 51% i 54%, a w gminie Poświętne, sąsiadującej z powiatami wysokomazowieckim i bielskim aż 67%.

Oprócz różnic między wschodem i zachodem regionu występuje też pewna różnica pomiędzy południem i północą obszaru łomżyńsko-białostockiego. O ile na południu ludowcy uzyskują bardzo słabe poparcie, o tyle na północ od obu dawnych stolic województw poparcie dla PSL rośnie. Jak już wiemy, najlepsze wyniki PSL osiągnęła ostatnio w powiatach: augustowskim, grajewskim, kolneńskim, hajnowskim i sokólskim. Wyróżnia się szczególnie pas regularnego, wysokiego poparcia dla tego ugrupowania, ciągnący się od powiatu kolneńskiego na zachodzie do sokólskiego na wschodzie (*vide* wyniki PSL przedstawione wyżej). Nie ma to nic wspólnego z granicami dawnych województw i rozbiorów. Jak zauważa M. Dajnowicz, ludowców popiera przede wszystkim ludność pochodzenia chłopskiego (a nie – drobnoszlacheckiego). Wysokie notowania partii Waldemara Pawlaka w rejonie Kolna, Moniek i Sokółki można więc, przynajmniej częściowo, wiązać z mniejszym zagęszczeniem osadnictwa szlachty podlasko-mazowieckiej¹⁴.

Niewielkimi obszarami wyróżniającymi się pod względem zachowań wyborczych mieszkańców jest przygraniczna część powiatów białostockiego i sokólskiego, oraz pogranicze powiatów łomżyńskiego i kolneńskiego. Pierwszy z tych terenów wykazuje pewne odchylenie w stronę lewicy ze względu na istniejący niewielki odsetek ludności prawosławnej, o której była już mowa. Ciekawym wyjątkiem od ogólnowojevodzkiej tendencji jest północno-zachodni „cypel” województwa, niedaleko Kolna i Łomży. W gminach graniczących z województwami mazowieckim i warmińsko-mazurskim wyraźnie widać niższe poparcie dla prawicy (PiS) i zdecydowaną dominację ludowców. W szczególności dotyczy to gmin Turośń i Zbójna. W ostatnich wyborach parlamentarnych PSL uzyskał w Turośni aż 56% głosów. Wy tłumaczenie występowania niewielkiego „uskoku wyborczego” na tym obszarze jest historyczna przynależność regionalna. Gminy te stanowią część Kurpiowszczyzny i w związku z tym posiadają zupełnie inny skład społeczny.

Centralny obszar Podlasia wykazuje zarówno wyraźne tendencje wyróżniające, jak i pewne zróżnicowanie wewnętrzne. Cechą charakterystyczną wszystkich powiatów Łomżyńskiego i Białostocczyzny jest wysokie poparcie prawicy. Występuje ono najsilniej w południowej części dawnego województwa łomżyńskiego, a za matecznik można uznać powiat wysokomazowiecki. W tym rekordowym powiecie rekordowa jest gmina Kobylin-Borzemy, w której w wyborach w 2007 roku PiS osiągnął poparcie 77,5% głosujących. Spośród ponad 2700 mieszkańców gminy znalazło się tylko 14 osób, które zagłosowało na lewicę. Nieco słabsze poparcie uzyskuje prawica wokół Białegostoku, ale również jest to teren jej dominacji. Bardziej na północ dobre wyniki wyborcze

¹⁴ M. Dajnowicz, *ibidem*.

osiąga też Polskie Stronnictwo Ludowe. Bez względu na różnice pomiędzy zachodem, wschodem i północą obszaru to właśnie on decyduje o zdecydowanie prawicowym obliczu całego regionu.

7. Wnioski.

Wybory samorządowe posiadają kilka cech odróżniających je od parlamentarnych. Większy jest wpływ osobistego poparcia kandydatów. Przykłady Waldemara Kwaterskiego z Sejnu i Mieczysława Czerniawskiego z Łomży pokazują, jak osobiste poparcie kandydata może przełożyć się na znaczną chwiejność elektoratu pomiędzy kolejnymi elekcjami. Partią, która tradycyjnie lepiej wypada w wyborach samorządowych, jest Polskie Stronnictwo Ludowe, silnie zakorzenione w społecznościach lokalnych. Trudno się spodziewać, by w wyborach parlamentarnych w 2011 roku PSL powtórzyło doskonały wynik z 2010 roku. Generalnie rzecz biorąc wybory samorządowe dają większe szanse na zaistnienie w świadomości wyborców komitetom lokalnym i regionalnym, jednak w 2010 roku w województwie podlaskim tego typu inicjatywy poniosły porażkę. Mimo to nie znalazł się żaden komitet spoza dominującej czwórki który zagroziłby jej pozycji. Lokalne, komitety, często nieodwołujące się do żadnej konkretnej opcji światopoglądowej komitety potrafią jedynie zdobywać mandaty radnych w wyborach powiatowych i gminnych.

Podsumowując analizę geograficznego rozkładu poparcia poszczególnych formacji politycznych należy potwierdzić wskazaną na początku tezę o głębokich podziałach i znacznej różnorodności regionu. Opisany na końcu, największy obszar obejmujący Białostoczczyznę i Łomżyńskie stanowi miejsce zdecydowanej przewagi prawicy. W ostatnich latach główna partia tej strony sceny politycznej, Prawo i Sprawiedliwość, zwyciężała na tym obszarze zarówno w wyborach samorządowych, jak i parlamentarnych, a podczas wyborów Prezydenta RP w 2010 roku największe poparcie uzyskał Jarosław Kaczyński. W ramach tego obszaru można wskazać dwie krzyżujące się granice wewnętrznego zróżnicowania. Pierwsza z nich to dawna granica województwa białostockiego i łomżyńskiego. Na wschód od niej nieco mniejsze jest poparcie prawicy, natomiast względnie lepiej wypadają ugrupowania liberalne (szczególnie wokół miasta Białegostoku) i lewicowe (bliżej granicy z Białorusią). Trudno tu jednak mówić o wyraźnym uskoku wyborczym. Druga linia wewnętrznego podziału przebiega z zachodu na wschód i oddziela tereny wysokiego poparcia Polskiego Stronnictwa Ludowego od terenów, gdzie ta partia przegrywa rywalizację o głosy mieszkańców wsi z prawicą. Ludowcy powyżej średniej wojewódzkiej i krajowej wypadają w powiatach położonych na północy subregionu: kolneńskim, grajewskim, monieckim i sokólskim. Warto zauważyć, że powiaty te położone są blisko Suwalszczyzny. W nielicznych sytuacjach PSL udaje się tam nawet pokonać PiS, choć są to raczej sytuacje wyjątkowe, związane z lokalną wysoką chwiejnością elektoratu (*vide* wyniki PSL zaprezentowane w rozdziale drugim).

Oddzielnego ujęcia wymaga samo miasto Białystok. W przeciwieństwie do okolicznych gmin w stolicy regionu na dobre zadomowiła się Platforma Obywatelska, partia odbierana jako liberalna i miejska. Analizując jej wysokie poparcie trzeba pamiętać o efekcie osobistego sukcesu wyborczego T. Truskolaskiego, „ciągnącego” wynik popierającej go partii. Białystok wpisuje się w tendencję ogólnopolską, ponieważ Platforma Obywatelska uzyskuje wysokie poparcie właśnie w największych miastach kraju.

Odmienne losy historyczne i skład społeczny decydują o specyfice północy regionu. Suwalszczyzna wraz z powiatem augustowskim stanowi ostoję ludowców. Nie przez przypadek stamtąd pochodzi jedyny poseł PSL w kadencji 2007-2011, Jan Kamiński. Wyjątkowość tego obszaru polega także na tym, że dość wysokie poparcie uzyskuje w nim SLD pomimo braku społeczności prawosławnej i białoruskiej. W innych częściach Podlaskiego powodzenie wyborcze lewicy skorelowane jest silnie z występowaniem takiej bazy społecznej. Nie równoważy tego obecność mniejszości narodowej Litwinów, ponieważ dominują oni tylko w jednej niedużej gminie (Puńsk).

Najciekawszym fenomenem geografii politycznej Podlasia jest bez wątpienia uskoku wyborczy i znajdujący się za nim obszar przewagi lewicy na południowym wschodzie regionu. Jak zostało to opisane wyżej, różnica wyników głosowania w sąsiednich gminach jest tak ogromna, że

może uchodzić za wyjątek w skali ogólnopolskiej. Jest to również najlepszy dowód na wyjątkowość całego Podlasia. W odległości zaledwie kilkudziesięciu kilometrów od siebie znajdują się dwa różne światy zachowań wyborczych. Ich najjaskrawsze egzemplifikacje, powiaty wysokomazowiecki i hajnowski, zasługują na szczególne zainteresowanie badaczy społecznych. Jest oczywiste, że różnice w preferencjach wyborczych są w tym przypadku jedynie odzwierciedleniem głębokich podziałów kulturowych o bardzo złożonym charakterze.